

การถ่ายทอดสุนทรียะทางทัศนศิลป์: กรณีศึกษาจากผลงาน 3 ศิลปิน (ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง และผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย)

Deployment of Aesthetic of Visual Art: A Case Study of 3 Artists (Adj. Prof. Nakirak, C.,
Assoc. Prof. Dr.Thimwatbunthong, S., & Asst. Prof. Chinyo, N.)

ปิยะนาถ อังควาณิชกุล¹

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การศึกษาในบทความนี้ คือ ศึกษาปัจจัยในการถ่ายทอดสุนทรียะทางทัศนศิลป์ โดยศึกษาจากผลงานศิลปินทั้ง 3 ท่าน และศึกษาเอกลักษณ์ในผลงานการถ่ายทอดสุนทรียะทางทัศนศิลป์ของศิลปินทั้ง 3 ท่าน จากการศึกษาทำให้ทราบว่า มีปัจจัยที่ทำให้ศิลปินสร้างงานที่โดดเด่นและมีความแตกต่างกันหลายประการ ประการแรก ภูมิหลังด้านการศึกษาและพรสวรรค์ของศิลปิน ประการที่สอง ความถนัดในการใช้สีและเทคนิคของศิลปิน ประการที่สาม ความประทับใจและประสบการณ์ของศิลปิน ประการสุดท้าย การสร้างอัตลักษณ์ของศิลปิน

บทความนี้เป็นการศึกษาจากประวัติและผลงานศิลปินทางทัศนศิลป์ 3 ท่าน โดยปรากฏผลงานทัศนศิลป์ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ดังนี้ ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) พ.ศ.2531 ผลงานสำคัญของท่าน คือ ชุดภาพประเพณีไทยประยุกต์ (Thai Contemporary Art) ภาพ “เซ็งบั้งไฟ” เป็นการใช้น้ำมันตัดเส้นที่มีความสวยงาม รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ผลงานสำคัญของท่านได้รับรางวัลการประกวดศิลปกรรมกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ.2525 ในชื่อภาพ (ผู้เขียน: รัชกาลที่ 9) “เสด็จเยี่ยมชาวจีนที่สำเพ็ง” และผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ศิลปินผู้ได้รับรางวัลในงานศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 40 พ.ศ.2537 ครั้งที่ 60 พ.ศ.2557 ชื่อภาพชุด “ปฐิมา”

คำสำคัญ: สุนทรียะทางทัศนศิลป์, ศ.พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์, รศ.ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง, ผศ.เนติกร ชินโย

Abstract

The objectives of this research were to: investigate factors affecting development of aesthetic of visual art from the work of 3 artists, and study uniqueness of those pieces of work. The results showed that there were several factors making the artists create distinguished work. The first factor was their study background and gift. The second was fluency and coloring technique. The third factor was impression and experience of artists. The last was the artists' uniqueness.

This research aimed to study biographies and works of from 3 artists in visual art. Those pieces of visual art related to history, and art and culture. The first artist was Adj. Prof. Nakirak, C., national artist in visual art (painting) in 1988. His significant artwork was a series of applied traditions in which “rocket festival dance” showed beautiful oil painting with the bold drawing lines. The second artist was Assoc. Prof. Dr. Thimwatbunthong, S. whose important work was awarded in Fine Art Contest for Rattanakosin Bicentennial in 1982 in the title (author: King Rama IX) “visited Chinese at Sampeng”. The third artist was Asst. Prof. Chinyo, N. whose work “Statue” was awarded in 40th (1904) and 60th (2014) National Fine Art Exhibitions.

Keywords: Aesthetic of Visual Art, Adj. Prof. Nakirak, C., Assoc. Prof. Dr.Thimwatbunthong, S., Assist. Prof. Chinyo, N.

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทนำ

สุนทรียะเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้น โดยเป็นผลจากศาสตร์หลายศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องกัน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556 น. 4) คือ ปรัชญา (รวมถึงศาสนาและลัทธิความเชื่อ) มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เมื่อมารวมกัน เรียกว่า “สุนทรียศาสตร์” สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความงาม หรือสุนทรียภาพ ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งในวิชาปรัชญาคุณค่า หรืออรรถวิทยา (Axiology) มีวิธีวิทยา (Methodology) ด้วยทฤษฎีแห่งความรู้หรือญาณวิทยา ซึ่งเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยบ่อเกิด ลักษณะหน้าที่ ประเภท ระเบียบวิธี และความสมเหตุสมผลของความรู้ สุนทรียศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ประเภทปรัชญาประยุกต์ มีการนำหลักปรัชญาบริสุทธิ์มาใช้บ้างในการสอบสวน วิเคราะห์ และการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาสุนทรียภาพทุกแห่งทุกมุม ที่มาจากผลของแหล่งกำเนิด 2 แหล่ง คือ สุนทรียภาพจากธรรมชาติ และสุนทรียภาพจากผลงานศิลปะทุกสาขา (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556 น. 39)

สุนทรียะทางทัศนศิลป์ เป็นการสร้างความงามให้ปรากฏต่อสายตาผู้ชมหรือผู้เสพงานทางทัศนศิลป์ ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาสุนทรียะทางทัศนศิลป์จากภาพวาดเป็นสำคัญ โดยผลงานของศิลปินทั้งสามท่านมีการเชื่อมโยงกันในด้านความเป็นไทย ผลงานได้สื่อหรือบอกเล่าอัตลักษณ์ความเป็นไทยในหลากหลายมิติ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ พุทธศาสนา ขนบประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และให้คุณค่าความงามทางศิลปะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยในการถ่ายทอดสุนทรียะทางทัศนศิลป์ โดยศึกษาจากผลงานศิลปิน 3 ท่าน
2. เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ในผลงานการถ่ายทอดสุนทรียะทางทัศนศิลป์ของศิลปิน 3 ท่าน

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ทำการศึกษาจากประวัติและผลงานของศิลปินทางทัศนศิลป์ จำนวน 3 ท่าน คือ ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง และผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย จากผลงานภาพวาดทางทัศนศิลป์ของทั้งสามท่าน โดยผลงานดังกล่าวมีการแสดงออกถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) มีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากผลงานทางทัศนศิลป์ของศิลปินทั้ง 3 ท่าน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) โดยทำการสัมภาษณ์ศิลปินและทายาทศิลปิน นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ ตีความ สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปจากการศึกษา

ผลการวิจัย

ความหมายของสุนทรียะทางทัศนศิลป์

ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ได้ให้นิยามคำที่เกี่ยวข้องกับความงามไว้ 3 คำ คือ สุนทรียะ สุนทรียภาพ และสุนทรียศาสตร์ ดังนี้ สุนทรียะ หมายถึง ความงาม สุนทรียภาพ หมายถึง ความรู้สึกในความงาม และสุนทรียศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์หรือวิชาที่เกี่ยวกับความงาม วิรุณ ตั้งเจริญ (2546, น. 28) ทัศนศิลป์ (Visual Art) เป็นงานศิลปะที่สื่อสารด้วยตาสามารถมองเห็นได้ หรือสัมผัสได้ด้วยจักขุประสาท นอกจากนั้นทัศนียายังหมายถึงการสร้างสรรคจากสื่อจิตใจ (Inspiration) ที่มองเห็นได้ ประจักษ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม งานทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปะ ภาพพิมพ์ และศิลปะภาพถ่าย ถูกจัด

ให้อยู่ในศิลปะประเภททัศนศิลป์ วิรุณ ตั้งเจริญ (2547, น. 31) การสร้างผลงานทางทัศนศิลป์ของศิลปินมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

ภูมิหลังด้านการศึกษาและพรสวรรค์ของศิลปิน

เส้นทางสู่การเป็นศิลปินในการสร้างงานทัศนศิลป์ ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากความชอบวาดรูปมาตั้งแต่เด็ก เป็นพรสวรรค์ติดตัวมาตั้งแต่เกิด โดยที่ยังไม่ได้เข้าเรียนทางศิลปะโดยเฉพาะ จากการสัมภาษณ์ศิลปินและทายาทของศิลปิน ศิลปินทั้ง 3 ท่าน มีความถนัดและชอบวาดรูปมาตั้งแต่วัยเยาว์

ศิลปินท่านแรก ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ ศิลปินมีความสนใจในเรื่องของงานด้านศิลปะมาตั้งแต่เด็กเกิดและเติบโตที่จังหวัดอุบลราชธานี แต่เนื่องด้วยมีฐานะยากจน เพราะฉะนั้นการวาดรูปจึงเริ่มต้นจากการใช้เพียงดินสอดำในการหัดวาดบรรยากาศหรือสิ่งของรอบๆ ตัว คุณพ่อของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ ได้เห็นแววของลูก จึงพยายามที่จะส่งเสริมการศึกษาเบื้องต้น โดยให้มาเรียนในโรงเรียนประจำที่จังหวัด พานักอยู่ที่วัด พระภิกษุที่วัดรูปหนึ่งจึงชี้แนะว่า ถ้าสนใจในเรื่องของงานศิลปะ ให้เข้ามาเรียนต่อที่โรงเรียนเพาะช่างในกรุงเทพฯ ดังนั้นเมื่อศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์จบชั้นมัธยมศึกษาที่จังหวัดอุบลราชธานี จึงได้เดินทางเข้ามาเรียนที่โรงเรียนเพาะช่างโดยพระได้ฝากให้พำนักอาศัยอยู่ที่วัดพิชัยญาติ ในขณะที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ ได้พยายามฝึกฝนฝีมือทางด้านศิลปะเพื่อที่จะมีโอกาสหารายได้เพิ่ม และนำเงินมาเป็นเงินอุดหนุนซื้อสีและอุปกรณ์ จากการที่มีฐานะยากลำบากจึงทำให้ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ มีความตั้งใจในการฝึกฝนฝีมือมาก จนมีฝีมือเป็นที่ยอมรับทั้งบรรดาครูบาอาจารย์และเพื่อนที่โรงเรียนเพาะช่างเมื่อศึกษาจบ จึงได้เข้ารับบรรจุเป็นครูชั้นจัดว่าที่โรงเรียนเพาะช่างทันที (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาศิริรักษ์, สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2557) ต่อมาศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ มีลูกศิษย์เป็นศิลปินทางทัศนศิลป์ที่มีชื่อเสียงหลายท่าน ลูกศิษย์ที่เป็นนักวิชาการ สาขาทัศนศิลป์ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ และรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง

รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ศิลปินท่านที่สอง ท่านเล่าความทรงจำในวัยเด็กให้ฟังว่า เริ่มวาดภาพเป็นเรื่องเป็นราวครั้งแรกประมาณชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หรือปีที่ 6 ภาพแรกเป็นภาพดินสอ อาจารย์ที่โรงเรียนเพชรพิทยาคม จังหวัดชลบุรี ได้มอบหมายให้วาดรูปเกาะลอย อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ระหว่างไปเข้าแคมป์ที่ค่ายอชิราวุธ ปรากฏว่าผลงานของอาจารย์ได้รับการตัดสินให้ได้รับรางวัลชนะเลิศ และได้รับการติดป้ายนิเทศ หลังจากนั้นเมื่อมาเรียนระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฏ์วิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี มีการหาคนวาดภาพประกวดสีโปสเตอร์ ให้วาดเนื้อหาเกี่ยวกับเขาวัง ผลปรากฏว่าภาพของอาจารย์ได้รับรางวัลชนะเลิศอีกครั้ง หลังจากนั้นอาจารย์จึงมุ่งมั่นมาสอบเพื่อเข้าเรียนด้านศิลปะที่โรงเรียนเพาะช่างในกรุงเทพฯ และศึกษาต่อด้านศิลปศึกษาที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ต่อมาได้เข้ารับบรรจุเป็นอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้สร้างผลงานทางทัศนศิลป์อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ใน พ.ศ.2559 รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ได้รับรางวัลอาจารย์ดีเด่นแห่งชาติ สาขามนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จากที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) ใน พ.ศ.2560 หนังสือ *ศิลปะจินตทัศน์...เพื่อสังคม* ของรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมผลงานจิตรกรรมย้อนหลัง 40 ปี สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ได้รับรางวัลชมเชย หนังสือสวยงาม ประเภททั่วไป จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

สำหรับศิลปินท่านที่สาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย (ขณะสัมภาษณ์เป็นอาจารย์) เริ่มมีความชอบและสนใจที่จะทำงานศิลปะตั้งแต่ระดับประถมศึกษา อาจารย์เกิดที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนอนุบาลกาฬสินธุ์ เนื่องด้วยมารดาเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนนี้ จึงทำให้มีโอกาสเดินดูผลงานของนักเรียนตามห้องพักครู ขณะที่เรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้น ได้มีโอกาสเห็นผลงานของรุ่นพี่ประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นงานปั้นจากดินเหนียว มีทั้งการปั้นรูปคน ขาวนา สัตว์ต่างๆ ความรู้สึกในวัยเด็กทำให้ศิลปินประทับใจในผลงานนั้นมากจนเกิดความรู้สึกอยากทำบ้าง นอกจากงานปั้นนั้นแล้ว อาจารย์เนติกร ชินโยยังมีโอกาสเห็นภาพลายเส้นแบบไทยของรุ่นพี่ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนอื่นที่เพื่อนนำมาให้ดู เป็นภาพหุ่นมาน ภาพนกมวยไทย ทำให้อาจารย์รู้สึกว่ามันน่าสนใจมากสำหรับคนที่มีความสามารถพิเศษกว่าคนอื่นในการวาดภาพศิลปะสวยๆ ออกมา จึงหัดวาดบ้างเมื่อมาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ฝีมือการวาดรูปเก่งกว่าเพื่อนในวัยเดียวกัน จนเพื่อนต้อง

มาขอให้ช่วยวาดรูปให้ในวิชาวาดเขียน และได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนประกวดวาดภาพอยู่บ่อยๆ หลังจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อาจารย์เนติกร ชินโย ต้องติดตามคุณแม่ซึ่งเข้ามาทำงานที่กรุงเทพฯ จึงเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนอนุบาลวัดปรีดิยาศ และศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนวัดนวลนรดิศ จากนั้นมีความมุ่งมั่นในการสอบเข้าเรียนที่โรงเรียนช่างศิลป์ จนกระทั่งศึกษาต่อทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท สาขาจิตรกรรม ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร และเข้าเป็นอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต (อาจารย์เนติกร ชินโย, สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2557)

นอกจากพรสวรรค์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กแล้ว สำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย เกิดในครอบครัวที่คุณแม่และคุณตาเป็นครู คุณพ่อเป็นศึกษานิเทศก์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย จึงได้รับการสนับสนุนในการมุ่งมั่นที่จะเรียนศิลปะอย่างเต็มที่ จากการสัมภาษณ์ได้แสดงให้เห็นว่าทัศนคติของคุณพ่อคุณแม่ของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ไม่เหมือนกับทัศนคติแบบโบราณในบางครอบครัวที่เมื่อลูกอยากวาดรูปหรืออยากเป็นศิลปินจะไม่สนับสนุน เพราะกังวลว่าจะไปทำงานอะไร จะมีความเจริญก้าวหน้าหรือไม่ หรือจะหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวเพียงพอ สำหรับครอบครัวผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย คุณพ่อคุณแม่สนับสนุนเต็มที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย เล่าว่า “...เหมือนกับพ่อแม่ไม่เคยบอกลูกคนไหนเลยว่า จะต้องเรียนอะไร ใครชอบเรียนอะไรก็เรียน...อย่างผมพอเห็นโรงเรียนช่างศิลป์ ผมก็รู้แล้วว่าผมจะต้องเข้าอันนี้แหละ ผมจะต้องเรียนอันนี้ เขาก็สนับสนุนเต็มที่ อยากจะเรียนอะไรก็เรียน...” และเมื่อเวลาอาจารย์เดินทางกลับไปเยี่ยมคุณตาคุณยายที่กาฬสินธุ์ คุณตาจะหาภาพมาให้วาด เช่น ภาพหงส์ ภาพมังกร บนกระเบื้องขนมปัง ในความมุ่งมั่นที่จะเรียนวิชาศิลปะที่โรงเรียนช่างศิลป์ ก็เป็นการชี้แนะของคุณแม่ เมื่อตอนยังเด็กเดินผ่านโรงเรียนช่างศิลป์ คุณแม่ของอาจารย์ได้กล่าวว่า “...นี่นะ ต่อไปลำบากแล้ว ก็มาเข้าโรงเรียนนี้ได้ เขาจะวาดรูปกันทั้งหมดเลย” ส่วนคุณพ่อของอาจารย์ ก็เป็นผู้พาชมแหล่งวิชาการในย่านบางลำพู ซึ่งใกล้ที่พักอาศัย ทำให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย เข้าชมงานศิลปะที่หอศิลป์เจ้าฟ้าเองมาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 (อาจารย์เนติกร ชินโย, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2557)

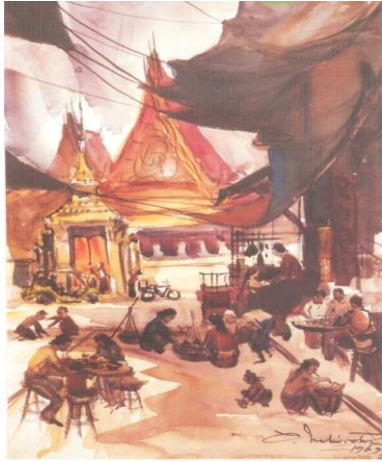
สี เทคนิค และความถนัดของศิลปิน

เมื่อเข้าเรียนเฉพาะทางในวิชาศิลปะทั้งโรงเรียนช่างศิลป์ โรงเรียนเพาะช่าง และมหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปินทั้งสามท่านต้องได้รับการเรียนการสอนตั้งแต่พื้นฐานทางด้านศิลปะ ในงานทัศนศิลป์ทุกคนต้องเริ่มต้นจากการเขียนภาพด้วยดินสอ ตั้งแต่เป็นภาพร่าง ภาพสเก็ต ภาพ drawing จากนั้นเป็นการฝึกใช้สี สีในทัศนศิลป์มีหลายประเภท ได้แก่ สีไม้ สีน้ำ สีน้ำมัน สีอะคริลิก สีไม้ใช้เพื่อวาดลายเส้นทั่วไป เมื่อศิลปินเรียนศิลปะในเชิงลึกมากขึ้น จะไม่ค่อยได้ใช้สีไม้ การวาดเส้นแบบเกรยอง (crayon) หมายถึงแท่งสีเปลือก ไม้มีไม้ประกบเหมือนดินสอ เช่น สีชอล์กแท่งที่ใช้สารสีผสมชอล์ก แท่งถ่านคองเต้ (Conte' crayon) สีเทียนแท่ง (pastel) เป็นต้น (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556, น. 221) คุณสมบัติของสีน้ำ สีน้ำมัน สีอะคริลิก มีความแตกต่างกันดังนี้ ลักษณะของสีน้ำ คือโปร่งใสและเบาบาง เป็นหน้าที่ของศิลปินที่จะพยายามทำให้สีน้ำมีความโปร่งใสและเบาบาง ส่วนคุณสมบัติของสีน้ำมัน เป็นสีทึบและตัน สามารถทำการผสมผสานสีได้มาก กำจร สุนพงษ์ศรี ได้อธิบายคุณสมบัติของสีน้ำมันว่า เป็นสีเนกประสงค์ มีความหลากหลายในเทคนิควิธี เมื่อสีแห้งแล้วไม่เปลี่ยนสี ผสมสีอ่อนแก่หรือให้เข้มขึ้นเจือจางได้ง่ายและมากระดับ สามารถทำให้สีเป็นแบบทึบแสงหรือโปร่งใสได้ เมื่อเกิดผิดพลาดก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงง่าย สร้างงานได้หลายขนาด และมีความทนทานถาวรดีเยี่ยม (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556, น. 269) ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวจึงทำให้ศิลปินจำนวนมากชอบวาดภาพด้วยสีน้ำมัน ส่วน สีอะคริลิก เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ มีคุณสมบัติคล้ายสีน้ำ สามารถใช้น้ำผสมได้ เลเยอร์หรือชั้นของสีมีน้อย (รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2557) สีอะคริลิกจะไม่เปลี่ยนสีคล้ำลงแห้งเร็ว ล้างออกได้ง่าย มีความยืดหยุ่นตัวดี จึงทำให้แก้ปัญหาการแตกร้าวได้ (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556, น. 273)

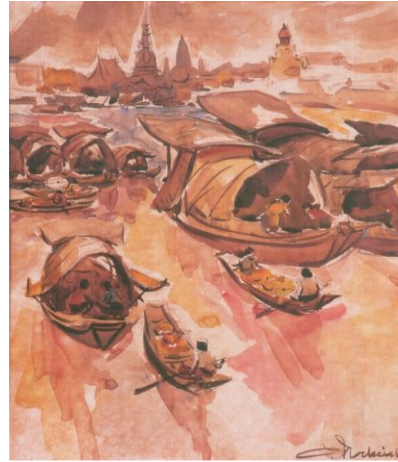
ศิลปินทางทัศนศิลป์จะได้รับการฝึกใช้สีมาหมดทุกประเภทที่กล่าวมา แต่ในความถนัดของศิลปินย่อมมีความแตกต่างกัน ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ เป็นศิลปินที่มีความถนัดและชำนาญในการใช้สีน้ำเป็นอย่างยิ่ง จนท่านได้รับฉายาว่า

“ราชาสีน้ำ” อันเนื่องจากท่านสามารถบังคับพู่กันและสีให้เป็นไปตามใจนึกได้รวดเร็ว ฉับไว จนกระทั่งผลงานของท่านเป็นที่ชื่นชอบจากผู้สะสมงานศิลปะทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ปิยะนาล อังควาณิชกุล (2558, น. 106-119) ซึ่งศิลปินที่ชำนาญการใช้สีน้ำ สามารถทำให้สีเรียบ ดูบางเบา และที่สำคัญกระดาษต้องไม่เป็นขุย

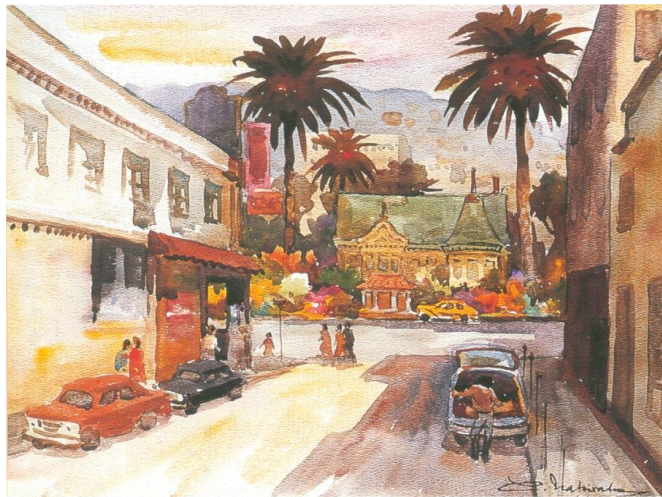
ตัวอย่างผลงานภาพสีน้ำของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์

ภาพที่ 1 ทำเทียน (บริเวณวัดโพธิ์)

ภาพที่ 2 เรือต่างๆ ปากคลองตลาด

ภาพที่ 3 ถนน Hollywood California U.S.A.

ที่มา: คณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง. (2543). 84 ปีชาตกาล ศาสตราจารย์เฉลิม นาคีรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ.

ผลงานของ รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง โดดเด่นด้วยการใช้สีหลายสีผสมผสาน นอกจากผลงานภาพวาดที่ใช้สีน้ำมัน ศิลปินได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการ workshop กับบริษัทปูนซิเมนต์ไทย โดยมีการทดลองนำปูนสีต่างๆ เป็นนวัตกรรมใหม่ที่นำมาสร้างผลงานศิลปะ ซึ่งศิลปินเป็นผู้นำเสนอไอเดียเกี่ยวกับทางบริษัท จึงเกิดแนวคิดตรงกัน ทำการสร้างเม็ดสี (pigment) นำมาสร้างสรรค์งานศิลปะ อาทิ ภาพเสือ ภาพช้าง ภาพทิวทัศน์

ตัวอย่างภาพ “เสือ” ภาพศิลปะที่ใช้สีปูนซีเมนต์
ที่มา: สาคิต ทิมวัฒนบรรเทิง. (2556). *Asean Identify in Paintings: Retrospective Exhibition (1998 – 2012)*.

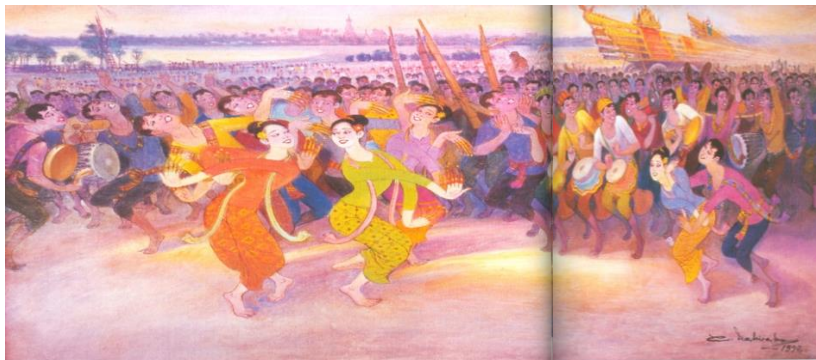
สำหรับการเลือกใช้สีในทัศนศิลป์ของศิลปินในการที่จะกำหนดไปในภาพว่าจะลงสีขาว สีดำ สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า หรือสีอะไรก็ตาม ทั้งทางพื้นฐานศิลปะและค่านิยมในสังคมไทยนั้น มักจะเลือกใช้สีแทนสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. วิรุณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายถึงการใช้สีทางทัศนศิลป์ว่าสามารถจัดแบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ ประเภทแรก สีเชิงจิตวิทยา ลักษณะเดียวกับสีวรรณะร้อนและสีวรรณะเย็น ที่จะทำให้ความรู้สึกแก่ผู้มองว่า สนุกสนาน สงบ สมาน สุข ทุกข์ ร้อนใจ เร่าร้อน สียังเพิ่ม มิติ ความสว่าง ความมืดด้วย ประเภทที่ 2 สีเป็นสัญลักษณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มคนตามสถานที่และยุคสมัย สัญลักษณ์อาจ เปลี่ยนไป เช่น ศิลปะยุโรปสมัยเดิม สีน้ำเงินเป็นสีของสถาบันพระมหากษัตริย์ สีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ของพุทธธรรม ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายว่าเป็นความเข้าใจที่ผิด แท้จริงแต่เดิมจักรพรรดิมงกุฎเป็นสีอำมรมืดออกเหลือง ที่ให้ ทรชนกถึงขานา ประเภทที่ 3 สีแสดงออกทางอารมณ์ สีสดใสแสดงอารมณ์เบิกบาน สีมืดครึ้ม ได้ทั้งความสงบนิ่งและ ความเศร้า ประเภทที่ 4 สีแสง คือสีที่เกี่ยวกับแสง สเปกตรัม 7 สี บอกช่วงเวลา เช้า บ่าย เย็น ค่ำ เป็นการเสริมบรรยากาศใน ภาพ ประเภทที่ 5 สีตามธรรมชาติ สีที่มีหน้าที่เลียนแบบธรรมชาติให้ใกล้เคียงที่สุด ประเภทที่ 6 สีคือสี คือไม่มีเงื่อนไขใน การใช้สี อยากรจะระบายสี ผสมสีอย่างไรตามศิลปินจินตนาการให้เป็น นิยมกันในกลุ่มศิลปะโพวิสม์และกลุ่มศิลปะป๊อปอาร์ต (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2552, น. 37-47)

ความประทับใจและประสบการณ์ของศิลปิน

ความสุนทรีย์ทางทัศนศิลป์ของศิลปินส่วนใหญ่เกิดจากประสบการณ์จากชีวิตจริง บางประสบการณ์พบเห็นมา ตั้งแต่เด็ก เป็นประเพณีและวิถีชีวิตที่คุ้นเคย เช่น ประเพณีวิถีชีวิตทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นจุดเริ่มต้นในการถ่ายทอด ภาพประเพณีประยุกต์ของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์ เนื่องจากท่านเกิดและโตที่จังหวัดอุบลราชธานี ท่านได้ถ่ายทอด ภาพแห่งเทียนพรรษาของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอุบลราชธานี ภาพชุด ประเพณีที่มีชื่อเสียงมาก เป็นที่รู้จักและจดจำผลงานของท่าน คือ ภาพเซ็งบั้งไฟ (ปิยะนาถ อังควาณิษฐกุล, 2558, น. 116)

ภาพที่ 4 แห่เทียนพรรษา

ภาพที่ 5 แข่งบั้งไฟ

ที่มา: คณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง. (2543). 84 ปีชาดกาล ศาสตราจารย์เฉลิม นาศิริรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ได้เล่าความทรงจำในวัยเยาว์ที่เคยอยู่กับคุณตาคุณยายที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ชอบเขียนภาพแนวประเพณีวิถีชีวิตของคนในชนบทมาตั้งแต่เริ่มทำผลงานในระดับปริญญาตรี เป็นการผสมผสานวิถีชีวิตชนบทที่เคยพบเห็นผสมผสานกับจินตนาการ เลียนแบบการทำภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นองค์ประกอบในภาพชุดสถาปัตยกรรมไทย แต่เป็นการวาดลงบนพื้นผ้าใบ

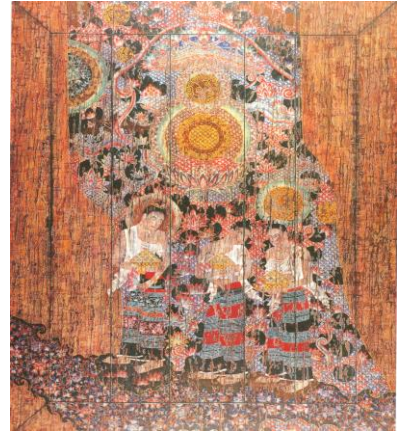
ภาพที่ 6 เลียนแบบจิตรกรรมฝาผนังที่วาดลงบนผืนผ้าใบของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย

ที่มา: ภาพถ่ายผลงานส่วนตัวของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย

ในบางครั้งเมื่อศิลปินจะวาดในสิ่งที่ยังไม่มีประสบการณ์ หรือศิลปินต้องการค้นหาแนวทางของตัวเอง ศิลปินก็ต้องเดินทางไปค้นหาประสบการณ์เพิ่มเติม เช่นกรณีผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย เดินทางไปเก็บเกี่ยวประสบการณ์ที่ภาคเหนือ โดยอาจารย์ต้องการค้นหาสถานที่ที่มีอาคารเก่า ประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 อาจารย์จึงเดินทางไปภาคเหนือ ไปจังหวัดลำพูน ลำปาง น่าน เชียงใหม่ เพื่อไปดูวัดที่เป็นบ้าน เป็นไม้เก่าๆ เป็นการไปเก็บข้อมูล ทำให้ผลงานของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ในชุดภาพประเพณีวิถีชีวิต มักจะแสดงบรรยากาศภายในของบ้านเรือนและวัดตามชนบท และเป็นชุมชนในบ้านเรือนไทย ซึ่งอาจไม่มีจริงเป็นการผสมผสานบรรยากาศจริงกับจินตนาการ นอกจากนั้นแล้วโครงหน้าของบุคคลและการแต่งกาย จะปรากฏกลิ่นอายภาคเหนืออยู่บ่อยครั้ง ดังที่ปรากฏในภาพสายธารและภาพเนรัญชรา

ภาพที่ 7 สายธาร

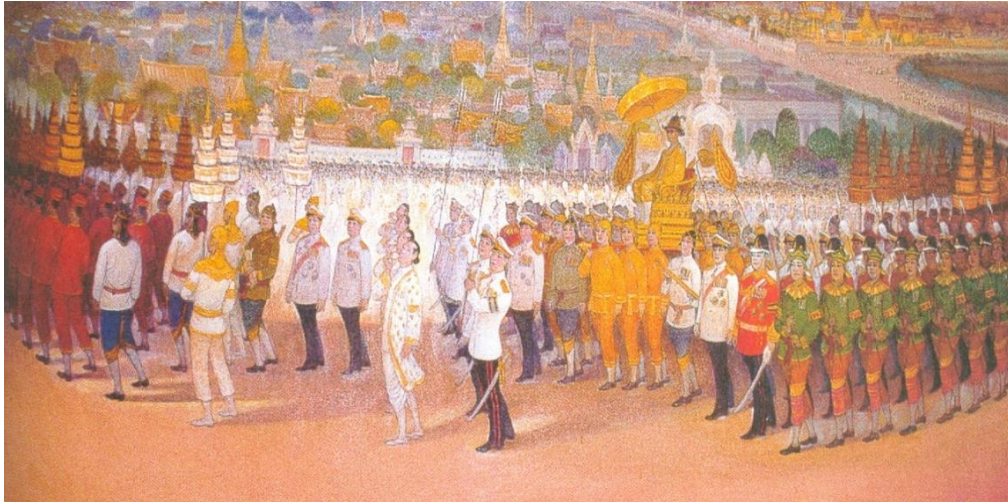

ภาพที่ 8 เนรัญชรา

ที่มา: ภาพถ่ายผลงานส่วนตัวของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย

ในชุดภาพประเพณีของศาสตราจารย์พิเศษ เถลิ้ม นาศิริรักษ์ บางภาพมีผู้มาขอให้วาดและมีรายละเอียดมาก ศาสตราจารย์พิเศษ เถลิ้ม นาศิริรักษ์ จะทำการค้นคว้าอย่างจริงจังด้วยการไปชมของจริงที่พิพิธภัณฑ์เพื่อดูรายละเอียดแล้ว สเก็ตภาพเก็บไว้ เช่น ภาพเรือสุพรรณหงส์ ภาพพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น ตามที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชมพูนุท นาศิริรักษ์ ได้ถ่ายทอดความทรงจำเกี่ยวกับการทำงานของคุณพ่อให้ฟังว่า “...คุณพ่อจะไปสเก็ตภาพจากอิริยาบถต่างๆ...อย่างในพิธีแรกนาขวัญ คุณพ่อไม่ได้ไปที่สนามหลวง แต่ขณะนั้นมันมีการถ่ายทอดทางสถานีโทรทัศน์ ถ้าถ่ายทอด คุณพ่อก็จะมานั่งสเก็ตภาพ คุณพ่อจะไปหาความรู้เกี่ยวกับเครื่องทรงเครื่องสูง คุณพ่อจะเข้าไปในพิพิธภัณฑ์ สมัยก่อนยังไม่มีกล้อง เขาห้ามเอากล้องเข้าไป คุณพ่อจะไปสเก็ตจากของจริงว่าเป็นยังไง... (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาศิริรักษ์, สัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2557) ภาพการเสด็จทางสถลมารคของในหลวงรัชกาลที่ 9 นอกจากรายละเอียดของภาพที่ศิลปินได้เก็บข้อมูลมาอย่างละเอียดแล้ว ผลงานของศิลปินยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของศิลปินตามลักษณะความโดดเด่นในผลงานของศาสตราจารย์พิเศษ เถลิ้ม นาศิริรักษ์ คือ กลุ่มคนที่อยู่ในภาพจะไม่มีใครยืนตรง อันเป็นการแสดงควมมีชีวิตชีวาของกลุ่มบุคคลในภาพ ทั้งกลุ่มทหาร กลุ่มข้าราชการ พราหมณ์ ทุกคนจะต้องมีอิริยาบถที่มีการเอนตัวอันเป็นธรรมชาติของคนในขณะเคลื่อนไหว

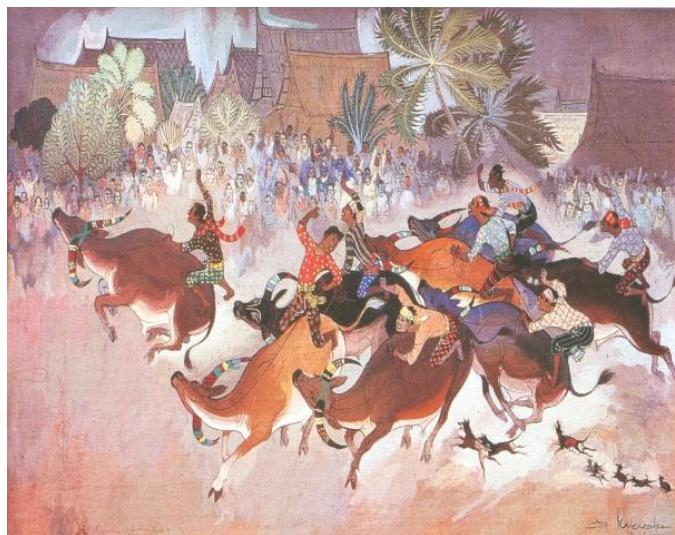

ภาพที่ 9 ขบวนเสด็จสถลมารคของในหลวง รัชกาลที่ 9

ที่มา: คณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าพะเยาช่าง. (2543). 84 ปีชาตกาล ศาสตราจารย์เฉลิม นาคีร์รักษ์ ศิลปินแห่งชาติ.

ผลงานหลายภาพของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีร์รักษ์ ได้เกิดขึ้นจากการเดินทางไปเพื่อสังเกตภาพจากบรรยากาศที่เกิดขึ้นจริง เช่น ภาพประเพณีวิ่งควาย จังหวัดชลบุรี การเดินทางไปอบรมศึกษาดูงานหรือการไปท่องเที่ยวสร้างแรงบันดาลใจให้ศิลปินวาดภาพทัศนศิลป์ที่สวยงามมากมายหลายภาพ มีทั้งภาพทิวทัศน์บรรยากาศบ้านเมือง นอกจากทัศนียภาพที่สวยงามแล้ว ศิลปินยังทำหน้าที่ถ่ายทอดบรรยากาศในช่วงเวลานั้น ซึ่งเปรียบเสมือนบันทึกทางประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง เช่น ชุดภาพสีน้ำมันหานครโตเกียว และเมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น ของศาสตราจารย์พิเศษเฉลิม นาคีร์รักษ์ ที่เกิดขึ้นจากการที่ท่านได้ไปอบรมที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 6 เดือน ตามที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาคีร์รักษ์ได้เล่าว่า “...คุณพ่อตอนนั้นอายุประมาณ 41-42 ซึ่งกำลังไฟแรง ได้วาด บันทึกภาพญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม ที่อยู่ในช่วงการเริ่มบูรณะ ซึ่งหลังจากนั้นอีก 10 ปี บรรยากาศแบบนั้นของญี่ปุ่นไม่เหลือแล้ว และช่วงนั้นเป็นช่วงที่คุณพ่อเขียนได้อย่างไฟแรงมาก เพราะว่ากระดาศที่ญี่ปุ่นเป็นกระดาศขั้นดี...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาคีร์รักษ์, สัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2557)

ภาพที่ 10 ประเพณีวิ่งควาย

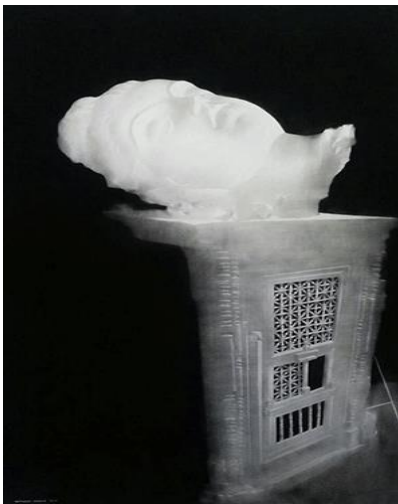
ที่มา: คณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าพะเยาช่าง. (2543). 84 ปีชาตกาล ศาสตราจารย์เฉลิม นาคีร์รักษ์ ศิลปินแห่งชาติ.

ภาพที่ 11 โทเกียว 2501 ภาพ โอซากา 2501

ที่มา: ครอบครวัณาศิริรักษ์. (2546). *ศาสตราจารย์เฉลิม นาศิริรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ ทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) 2531*.

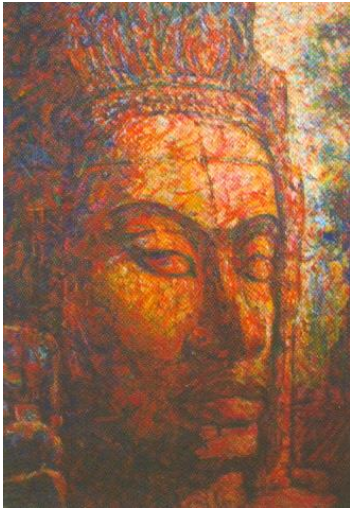
การเปลี่ยนจากการวาดภาพสีน้ำมันมาเป็นการเขียนภาพแบบเกรยองของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ก็เกิดจากประสบการณ์จริงในช่วงน้ำท่วมปลายปี 2554-2555 ขณะนั้นกำลังสร้างงานประติมากรรมพระพุทธรูป ซึ่งเป็นความประทับใจหลังจากที่ได้เดินทางไปทัศนศึกษาที่ประเทศอินเดีย ประเทศเนปาล และเมืองบรูโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย ได้ไปเห็นประติมากรรมในพุทธศาสนาที่มีความงามและแตกต่างจากที่เคยพบเห็นในประเทศไทย จึงกลับมาสร้างงานประติมากรรมระหว่างที่กำลังปั้นพระพุทธรูปอยู่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วม อาจารย์จึงนำพระพุทธรูปวางไว้บนโต๊ะเพราะคิดว่าน้ำท่วมไม่เกินเข่าปรากฏว่าน้ำท่วมมากในปีนั้น อาจารย์ได้จ้างเรือพายเข้ามาในหมู่บ้าน เมื่อกลับเข้าบ้านได้เห็นสภาพประติมากรรมที่เห็นแต่บริเวณเศียรพระที่มีสีขาวเนื่องจากหล่อด้วยปูนปลาสเตอร์ ลอยเด่นอยู่กลางน้ำสีดำ เป็นสิ่งที่ตัดกันอย่างสวยงาม เด่นอยู่ท่ามกลางน้ำอย่างเรียบง่าย (อาจารย์เนติกร ชินโย, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2557) ศิลปินจึงเกิดแรงบันดาลใจในการทำภาพเกรยอง หนึ่งในผลงานชุดนี้ทำให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย ได้รับรางวัลศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 60 พ.ศ.2557 ชื่อภาพชุด “ปฐิมา” ซึ่งเป็นความงามผสมผสานกับหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น ภาพม้ากับพระพุทธรเจ้า ม้าเป็นสัญลักษณ์หมายถึง สังขาร การเปลี่ยนแปลง และการเดินทาง

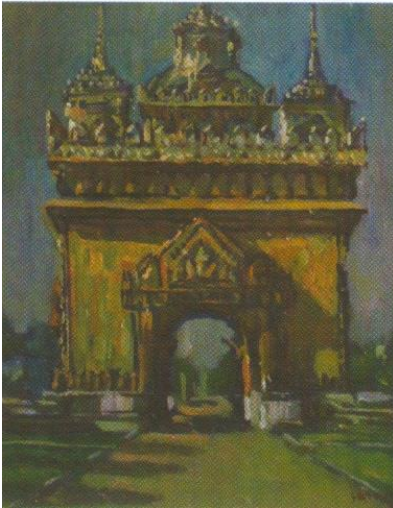
ภาพที่ 12 เขียนแบบเกรยอง ชุด “ปฐิมา”

ที่มา: ภาพถ่ายผลงานส่วนตัวของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย

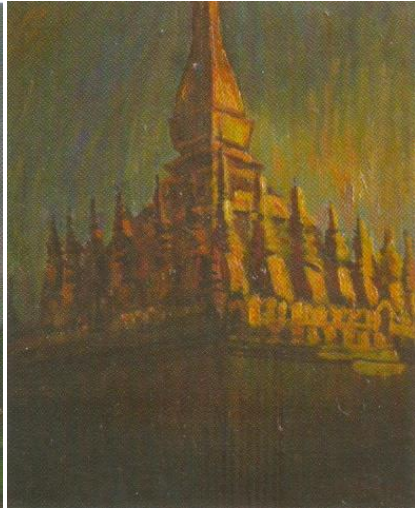
ความสนใจในด้านประวัติศาสตร์ทำให้รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ได้สร้างผลงานเขียนภาพศิลปะในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมหลายชุดและได้รวบรวมนำมาจัดแสดงในงาน Asean Identify in Paintings: Retrospective Exhibition (1998 - 2012) ที่พิพิธภัณฑ์ศิลปะเชียงราย จังหวัดเชียงราย ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน - 31 สิงหาคม 2556 ประกอบไปด้วยงาน ชุด Vietnamese Inspiration, Myanmar Inspiration, Cambodian Inspiration, Lao Inspiration, Chinese Inspiration, Iran Inspiration, Sri Lanka Inspiration และ Dubai Inspiration ผลงานดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์จริงของศิลปินออกมาเป็นงานบันทึกทางประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อภาพ “Bayon 1” เป็นภาพบรรยายประติมากรรมศิลปะแบบเขมร ประเทศกัมพูชา ภาพ “The Great of victory” เป็นภาพประตูดุ้ยและภาพ “Pha That Luang” เป็นภาพพระธาตุหลวง หรือเจดีย์โลกะจุฬามณี ที่เมืองเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภาพที่ 13 Bayon 1

ภาพที่ 14 The Great of Victory

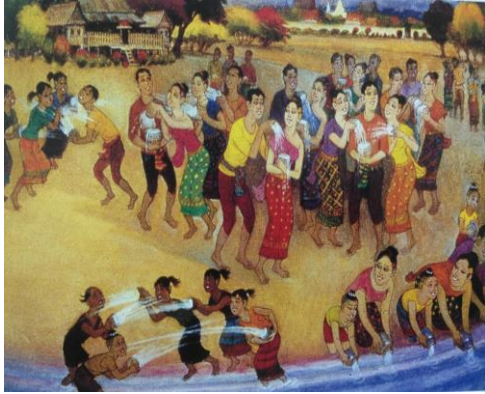
ภาพที่ 15 Pha That Luang

ที่มา: สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง. (2556). Asean Identify in Paintings: Retrospective Exhibition (1998 - 2012).

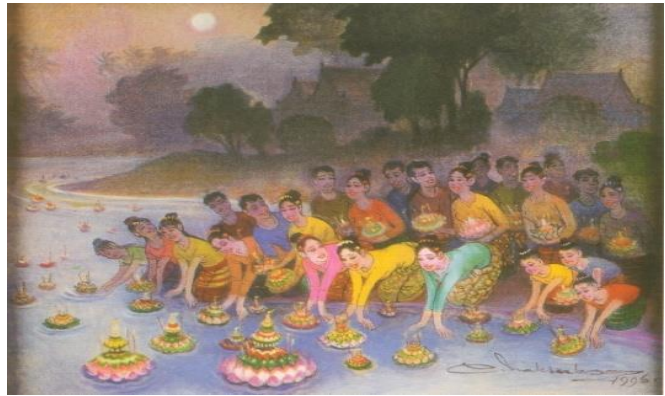
การสร้างอัตลักษณ์ของศิลปิน

เมื่อศิลปินสามารถสร้างผลงานจนมีชื่อเสียงแล้ว ส่วนใหญ่ศิลปินจะค้นพบในสิ่งที่ตนเองถนัดที่สุด ชอบที่สุด หรือ บางครั้งก็สามารถสร้างเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินท่านนั้น การค้นพบที่ว่่านี บางครั้งก็เป็นการค้นพบด้วยการทดลองทำ เปลี่ยนแปลงเทคนิคการใช้สี เปลี่ยนสไตล์ในการวาด จนกลายเป็นแบบใหม่ที่ศิลปินท่านนั้นเป็นผู้ริเริ่ม กรณีตัวอย่างเช่น การสร้างงานภาพประเพณีประยุกต์ของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ ในยุคสมัยของท่านเป็นช่วงศิลปะร่วมสมัย ส่วนภาพแบบประเพณีไทย ยังคงยึดแบบอย่างตามสมัยจารีต เดิมการเขียนภาพประเพณีมี 2 มิติ คือเส้นและสีแบน ภาพคนจะมีลีลาอ่อนช้อยและแสดงความรู้สึกด้วยท่าทางเท่านั้น ใบหน้าไม่แสดงความรู้สึก แต่แนวการเขียนภาพประเพณีของท่าน คือ ยังคงไว้ 2 มิติ ลีลาอ่อนช้อยมาก เพิ่มการแสดงออกทางใบหน้า การแสดงความรู้สึกถ่ายทอดอารมณ์ และเติมบรรยากาศอย่างแบบบาง นอกจากนั้นแล้ว การเขียนภาพประเพณีแบบเดิม มีอุดมคติการจัดวางภาพแบบตานก เล่าเรื่องจากบนลงล่าง หรือ ซ้ายไปขวา ซึ่งศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์ ท่านมีความคิดเห็นว่า เป็นการขัดกับความรู้สึก และธรรมชาติการมองเห็น จึงทำให้สับสนและเข้าใจยากซึ่งความงามในศิลปะวัฒนธรรมไทยได้ไม่รวดเร็ว ควรประยุกต์บางส่วนที่สับสนให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น การจัดวางภาพที่เป็นประธานของเรื่องให้เด่นกว่าภาพส่วนอื่นๆ ส่วนรองลงไปให้จัดเป็นส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาพประธานเด่นขึ้น และให้คงรักษาการจัดภาพแบบตานกไว้ แต่เพิ่มความมีชีวิตชีวาขึ้นบ้าง (ปิยะนาถ อังควาณิชกุล, 2558, น. 114)

สิ่งที่แสดงอัตลักษณ์อย่างโดดเด่นในผลงานของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์ เป็นการแสดงให้เห็นลีลา ท่าทาง และสีหน้าของบุคคลในภาพ ทั้งภาพชุดประเพณี ภาพชุดการละเล่นไทย และภาพชุดพุทธประวัติ งานของท่านในแนวนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นภาพบุคคลกลุ่มที่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกอย่างชัดเจน เช่น มีความสุข มีความสนุกสนาน มีความสามัคคี เป็นต้น ลักษณะงานเช่นนี้ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ศิลปินมีความคิดนอกรอบจากค่านิยมในสมัยนั้นและในช่วงแรกที่สร้างผลงานเช่นนี้ ได้รับทั้งคำวิจารณ์และกระแสการต่อต้าน แต่ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์ ยังคงวาดภาพในสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองจนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของท่าน

ภาพที่ 16 สงกรานต์

ภาพที่ 17 ลอยกระทง

ที่มา: คณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง. (2543). 84 ปีชาตกาล ศาสตราจารย์เฉลิม นาคีรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ.

ส่วนอัตลักษณ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง การใช้สีในผลงานของท่านมีจุดเด่น คือเน้นการใช้สีที่สดใสและหลากหลาย ไม่เน้นสีทางใดทางหนึ่ง “...ผมเป็นคนที่ถูกสังคมบอกว่าผมเป็นคนเล่นเรื่องสี เพราะฉะนั้นโทนสีผมจะสดใส และเร่าร้อน เจิดจ้า อลังการ แพรพราว แว่วว ...” นอกจากนั้นแล้วอาจารย์มีสไตล์การเขียนภาพแบบหนาแน่น ที่ตัวศิลปินเองเรียกผลงานท่านว่า แบบรกๆ ยุ่งๆ อาจารย์สาธิตรู้สึกมีความกดดันในการเขียนภาพสไตล์นี้ และยังตอกย้ำความชัดเจนเมื่ออาจารย์ของท่าน ชื่อว่า อาจารย์สันติ สายพุทธิกสิกร เป็นอาจารย์ที่โรงเรียนเพาะช่าง บอกกับอาจารย์ ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ยังจำมาจนถึงทุกวันนี้ว่า “สาธิต คุณต้องเขียนสิ่งรกๆ คุณต้องเขียนของยุ่งๆ ... เธอเขียนอะไรรกๆ เธอเขียนได้ดี เธอเขียนอะไรที่มันและๆ เทะๆ มั่วๆ เธอเขียนได้ดี” ซึ่งศิลปินเองก็รู้ตัวและวิเคราะห์ตัวเองว่าถ้าเขียนภาพสลับเขียนบ้านปรักหักพัง เขียนเขาวราช จะเป็นผลงานที่ออกมาดีและมีความโดดเด่น “...ให้ผมมานั่งเขียนอะไรที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ผมเขียนไม่ดี ไม่ถูกตัวผม...” ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของผลงานที่ได้รับรางวัลชมเชย การประกวดศิลปกรรมกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ.2525 ในชื่อภาพ “เสด็จเยี่ยมชาวเงินที่สำเพ็ง” ปัจจุบันธนาคารกสิกรไทยเป็นผู้จัดเก็บภาพ ภาพเสด็จเยี่ยมชาวเงินที่สำเพ็ง นับเป็นภาพที่สร้างชื่อเสียงให้แก่รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ผลงานที่มีชื่อเสียงตามมา ได้แก่ ภาพ “5 ธันวาคม” และภาพ “รัชกาลที่ 9 เสด็จเลียบพระนครทางสถลมารค” นอกจากลักษณะสีที่บอกความเป็นตัวตนของรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิงแล้ว อาจารย์มักจะใส่รายละเอียดทั้งรูปแบบอาคาร สถาปัตยกรรมโดยรอบ การแต่งกายของผู้คนในภาพ ชื่อร้านค้า ทำให้ผลงานของอาจารย์บอกเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เกิดทั้งความงาม มีเสน่ห์ และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น การใส่ป้ายชื่อร้านบาจา โรงแรมรังนกใต้ เป็นต้น (รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2557)

ภาพที่ 18 เสด็จเยี่ยมชาวจีนที่สำเพ็ง

ภาพที่ 19 5 ธันวาคม

ที่มา: วิโชค มุกดามณี. (2547). 6 ทศวรรษศิลปกรรมไทยร่วมสมัยในประเทศไทย.

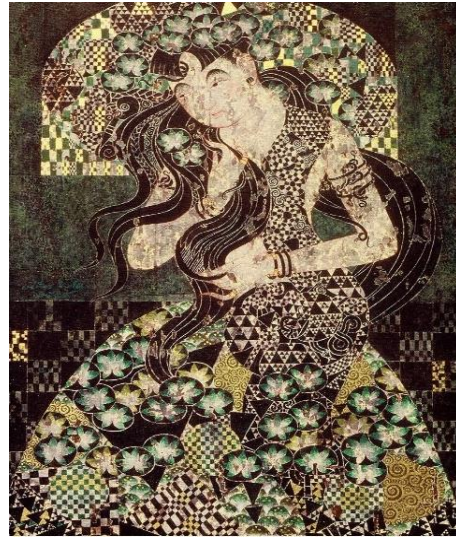
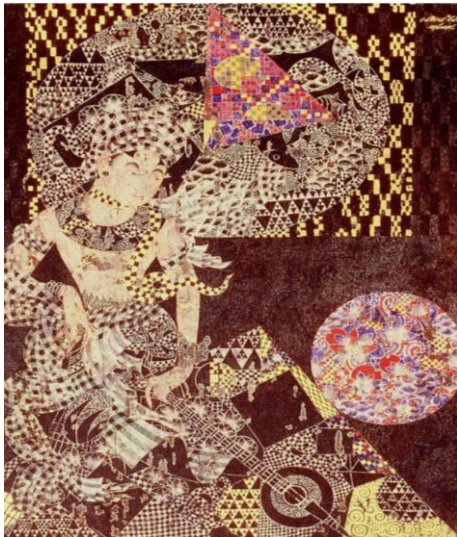
ภาพที่ 20 รัชกาลที่ 9 เสด็จเลียบพระนครทางสถลมารค

ที่มา: บุญชัย เบญจรงค์กุล. (2555). พิพิธภัณฑศิลป์ไทยร่วมสมัย.

สรุปและอภิปรายผล

การเกิดผลงานทัศนศิลป์ของศิลปินแต่ละท่าน มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้เกิดสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ภูมิหลังการศึกษาทางศิลปะที่เรียนและฝึกฝนวิชามาโดยเฉพาะ พรสวรรค์ที่แสดงออกมาตั้งแต่วัยเด็ก แรงสนับสนุนจากครอบครัว เป็นพื้นฐานสำคัญเบื้องต้นที่ทำให้เกิดศิลปินขึ้น ในด้านสี เทคนิค และความถนัดของศิลปิน ขึ้นอยู่กับความชอบและชำนาญการของศิลปินแต่ละท่านในการสร้างผลงานทางทัศนศิลป์ ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาคีรักษ์ มีความถนัดในการใช้สีน้ำจนเป็น “ราชาสีน้ำ” มีอัตลักษณ์ในผลงานที่โดดเด่นในชุดภาพประเพณีประยุกต์ แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวจากท่าทางของกลุ่มบุคคลในภาพ เป็นการสร้างสุนทรียะทางทัศนศิลป์ที่ทำให้ผู้ชมงานทัศนศิลป์สามารถเข้าถึงและมีอารมณ์สนุกสนานร่วมไปตามบรรยากาศของงานประเพณี รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง มีความถนัดในการใช้สีน้ำมันหลากหลายสีในภาพเดียวกัน จนกลายเป็นอัตลักษณ์ในผลงานที่มีการลงสีที่ซับซ้อนภายใต้การบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตผู้คนในแบบฉบับของศิลปิน เป็นผลงานที่แสดงออกของอารมณ์ แสดงเนื้อหาและเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ชีวิต ลักษณะเด่นคือใช้ฝีแปรงเคลื่อนไหวรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันศิลปินมีการเรียนรู้ในการใช้เทคนิคใหม่สร้างผลงานทางทัศนศิลป์ เช่น การทำ

workshop กับบริษัทปูนซิเมนต์ ตราเสือ ของรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ทำให้อาจารย์ได้สร้างผลงานใหม่เป็นงานปูนที่ต้องอาศัยคนในการผสมปูนและผสมสีหลายคน ทำให้ได้ผลงานทางทัศนศิลป์ในรูปแบบใหม่ อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นอัตลักษณ์ในผลงานของรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง คือการใส่รายละเอียดของสถานที่จริงในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าศิลปินมีความสนใจและให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ สำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์ เนติกร ชินโย ปรากฏผลงานทั้งการใช้สีน้ำ สีน้ำมัน และสีอะคริลิก ผลงานระยะแรกได้รับแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมฝาผนัง ใช้โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมแสดงบรรยากาศและความรู้สึก ต่อมาผลงานของศิลปินถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตชนบประเพณีความเป็นไทย มีการเสนอแนวจินตนาการด้วยรูปทรง สี และพื้นผิว รวมทั้งนำพุทธประวัติมาเล่าถ่ายทอดตัวอย่างเช่น ภาพชุดพุทธประวัติที่วัดพระรามเก้า แต่ผลงานที่สร้างชื่อเสียงในภาพชุด “ปฏิม่า” เป็นการใช้เทคนิคสีเกรยอง และเป็นภาพปริศนาธรรมที่แฝงปรัชญาในมุมมองทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผลงานภาพถ่ายชุดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ เนติกร ชินโย ได้สื่อถึงการที่ศิลปินให้ความสำคัญกับท้องถิ่น ดังนั้นศิลปินจึงได้สร้างผลงานที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอยู่เสมอ โดยเกิดจากการที่ศิลปินได้รับประสบการณ์ตรง มีการเดินทางไปเพื่อศึกษาหาข้อมูล จนทำให้ศิลปินเกิดแรงบันดาลใจในการผลักดันให้ศิลปินสร้างผลงาน เป็นการถ่ายทอดความทรงจำในสมองของตนออกมาเป็นชิ้นงานและเปรียบเสมือนบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านการถ่ายทอดจากศิลปินทางทัศนศิลป์เพื่อให้คนอื่นได้เห็นภาพที่ตัวเองจดจำมา และรวมไปถึงการถ่ายทอดภาพทางจินตนาการด้วย

ภาพที่ 21 ถ่ายทอดทางจินตนาการที่แฝงวิถีชีวิต

ที่มา: ภาพถ่ายผลงานส่วนตัวของผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติกร ชินโย

สุดท้ายเมื่อศิลปินมีความชำนาญการ รู้ชัดว่าตนเองชอบอะไรถนัดอะไร ศิลปินจะสร้างผลงานที่มีความเป็นอัตลักษณ์ในตนเอง อาจกล่าวได้ว่า การชมผลงานของศิลปินแต่ละท่าน นอกจากผู้ชมจะได้รับสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ศิลปินยังมีการสื่อสารทางความคิด การถ่ายทอดความทรงจำ อารมณ์และความรู้สึกผ่านผลงาน ซึ่งการถ่ายทอดความทรงจำของศิลปินแต่ละท่านในเหตุการณ์เดียวกัน ก็อาจถ่ายทอดมาในลักษณะรายละเอียด และอารมณ์ที่แตกต่างกันดังเช่น ภาพขบวนเสด็จ สดถาวรของในหลวงรัชกาลที่ 9 ผลงานของ ศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริกษ กับ ภาพรัชกาลที่ 9 เสด็จเลียบพระนคร ทางสดถาวร ผลงานของรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง จะเห็นได้ว่าศิลปินทั้งสองท่านมีการถ่ายทอดความทรงจำในรายละเอียด เทคนิค สีและอารมณ์ที่แตกต่างกัน และผลงานนั้นได้สื่ออัตลักษณ์การเป็นตัวตนของศิลปิน การศึกษาชีวประวัติและผลงานของศิลปิน จึงทำให้เราเข้าใจการสื่อสารในผลงานที่ศิลปินได้ถ่ายทอดออกมามากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น

สุนทรียะทางทัศนศิลป์ของแต่ละคนอาจมีความแตกต่างกัน โดยมีจุดเริ่มต้นจากการรับรู้สุนทรียะทางสายตา มองเห็นความสวยงามในผลงานของศิลปิน แต่เมื่อเข้าใจการถ่ายทอดทางความคิดหรือการสื่อสารของศิลปิน ผู้ชมหรือผู้เสพงานศิลปะอาจได้รับสุนทรียะทางทัศนศิลป์มากขึ้นกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะ

สนใจสอบถามรายละเอียดได้ที่ piyanardu@swu.ac.th

เอกสารอ้างอิง

- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2556). **สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง. (2543). **84 ปีชาตกาล ศาสตราจารย์ เฉลิม นาศิริรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง.
- ครอบครัววนาศิริรักษ์. (2546). **ศาสตราจารย์เฉลิม นาศิริรักษ์ ศิลปินแห่งชาติ ทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) 2531**. ม.ป.พ.
- ชมพูท นาศิริรักษ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. (2557, 13 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปิยะนาถ อังควาณิชกุล, ที่คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เนติกร ชินโย. (2557, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปิยะนาถ อังควาณิชกุล, ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. (ปีที่สัมภาษณ์ ยังเป็นตำแหน่งอาจารย์ ปัจจุบันมีตำแหน่งทางวิชาการเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์)
- บุญชัย เบญจรงค์กุล. (2555). **พิพิธภัณฑ์ศิลปะไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ปิยะนาถ อังควาณิชกุล. (2558). **ความคิดนอกกรอบทางทัศนศิลป์ของศิลปินไทย: กรณีศึกษาผลงานของศาสตราจารย์พิเศษ เฉลิม นาศิริรักษ์**. รวมบทความวิจัย การประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 5 อัครลักษณ์แห่งเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2552). **วิสัยทัศน์ศิลปะวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2547). **ศิลปะหลังสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สันติศิริการพิมพ์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). **สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อีแอนด์ไอเคิว.
- วิโชค มุกตามณี. (2547). **6 ทศวรรษศิลปกรรมไทยร่วมสมัยในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทง. (2559). **ศิลปะจินตทัศน์...เพื่อสังคม**. กรุงเทพมหานคร: คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทง. (2557). **รายงานการวิจัย เรื่อง การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมภาพคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมจากการศึกษาผลงานจิตรกรรมของศิลปินสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิโพธิสต์และลัทธิเยอรมันเอ็กซ์เพรสชันนิสม์**. กรุงเทพมหานคร: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทง. สัมภาษณ์ (17 พฤศจิกายน 2557). โดย ปิยะนาถ อังควาณิชกุล, ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทง. (2556). **Asean Identify in Paintings: Retrospective Exhibition (1998-2012)**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิซีเมนต์ไทย.